

Nigina RAXMONOVA,
Samarqand davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: nigina.raxmonova.94@bk.ru

JTSBMQTMOI Samarqand filiali dotsenti F.Eshnazarova taqrizi asosida

O'ZBEKISTON MA'NAVYI BARQARORLIGIGA ZAMONAVIY TAHDIDLAR

Аннотация

Ushbu maqola O'zbekistondagi ma'naviy barqarorlik negizlari va unga tahdid solayotgan omillar tahliliga bag'ishlangan. Unda mamlakatning mustaqillikka erishishi, ayniqsa keyingi yillarda amalga oshirilgan islohotlar ijtimoiy ong shakllarining rivojlanishi, ijtimoiy ruhiyat va mafkuraning insonparvar xarakter kasb qilishi, ma'naviy ishlab chiqarish jarayonining optimallashtirishi uchun real shart-sharoitlar yaratgani ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Ma'naviy tahdid, glaballashuv, ma'naviy barqarorlik, siyosiy barqarorlik, ijtimoiy barqarorlik, mafkuraviy tajovuz, axloqiy muhit.

СОВРЕМЕННЫЕ УГРОЗЫНА ДУХОВНУЮ СТАБИЛЬНОСТЬ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация

Данная статья посвящена анализу основ духовной стабильности в Узбекистане и факторов, угрожающих ей. В нем раскрывается, что обретение страной независимости, особенно реформы, проведенные в последующие годы, создали реальные условия для развития форм общественного сознания, гуманизации социальной психики и идеологии, оптимизации процесса духовного производства.

Ключевые слова: Моральная угроза, глобализация, духовная стабильность, политическая стабильность, социальная стабильность, идеологическая агрессия, моральная среда.

MODERN THREATS FOR THE SPIRITUAL STABILITY OF UZBEKISTAN

Annotation

This article is devoted to the analysis of the foundations of spiritual stability in Uzbekistan and the factors that threaten it. It reveals that the country's independence, especially the reforms carried out in the following years, created real conditions for the development of forms of social consciousness, the humanistic character of social psyche and ideology, the optimization of the spiritual production process.

Key words: Spiritual threat, globalization, spiritual stability, political stability, social stability, ideological aggression, moral environment.

Kirish. Yangi asrda turli mamlakatlarning ma'naviy barqarorligiga tahdid solayotgan omillar ko'paygani xususida ko'p yozilmoqda. Darhaqiqat, "glaballashuv va axborot xurujlari, turli buzg'unchi g'oyalari ta'sirida milliy o'zlik va ma'naviy qadriyatlarimizga qarshi tahdid va xatarlar tobora kuchaymoqda". Mazkur tahdid va xatarlar ayrim mamlakatlarda ijtimoiy taraqqiyot sur'atlarini keskin sekinlashtirmoqda, boshqalarida esa ma'naviy beqarorlikni keltirib chiqarmoqda. Shu boisdan jamiyat ma'naviy barqarorligini ta'minlash masalasi qariyb barcha mamlakatlarda strategik ahamiyatga molik vazifalar turkumiga kiritilmoqda. Chunki "ma'naviyatga qarshi qaratilgan har qanday tahdid o'z-o'zidan mamlakat xavfsizligini, uning milliy manfaatlarini, sog'lom avlod kelajagini ta'minlash yo'lidagi jiddiy xatarlardan biriga aylanishi va oxir-oqibatda jamiyatni inqirozga olib kelishi mumkin".

O'tgan davr mobaynida eski tuzumdan og'ir meros bo'lib qolgan ana shunday illatlarga, el-yurtimizga nisbatan kamsitish va milliy manfaatlarimizni mensimaslik holatlariga barham berish, ko'hna qadriyatlarimiz, din-u diyonatimizni tiklash, hayotimizda tarixiy adolatni qaror toptirish, yangi jamiyat qurish yo'lida xalqimizning ma'naviy yuksalishini o'z oldimizga qo'ygan olijanob maqsadlarga yetishda hal qiluvchi mezon deb qarash va shu asosda ish olib borish biz uchun doimo ustuvor vazifa bo'lib kelganini va bugun ham e'tiborimiz markazida turganini ta'kidlash lozim.

Ma'naviy tahdid deganda, avvalo, tili, dini, e'tiqodidan qat'i nazar, har qaysi odamning tom ma'nodagi erkin inson bo'lib yashashiga qarshi qaratilgan, uning aynan ruhiy dunyosini izdan chiqarish maqsadini ko'zda tutadigan mafkuraviy, g'oyaviy va informatsion xurujlarni nazarda tutish lozim [1].

Tahdid – inson, jamiyat va davlat hayoti hamda faoliyatiga nisbatan muayyan davr mobaynida aniq maqsadga

yo'naltirilgan mahalliy, hududiy, mintaqaviy va umumsayyoraviy salbiy omillarning tajovuzi tufayli aniq makon va zamonda vujudga keladigan xavf-xatar shakli, muayyan beqaror siyosiy-ijtimoiy va tarixiy vaziyatni ifodalovchi tushuncha. Tahdidlar turli-tuman: ichki, tashqi, makon nuqtai nazaridan esa uzoq va yaqin bo'lishi mumkin [5].

Biroq ilmiy manbalardagi tahlillarga e'tibor beradigan bo'lsak, ma'naviy tahdid deganda nuqul jamiyat ma'naviy barqarorligiga putur yetkazadigan ma'naviy omillar nazarda tutiladi. Aslida bunday emas. Ma'lumki, "ma'naviy tahdid deganda, avvalo, tili, dini, e'tiqodidan qat'i nazar, har qaysi odamning tom ma'nodagi erkin inson bo'lib yashashiga qarshi qaratilgan, uning aynan ruhiy dunyosini izdan chiqarish maqsadini ko'zlagan mafkuraviy, g'oyaviy va informatsion xurujlarni nazarda tutish lozim". Lekin jamiyatning ma'naviy barqarorligiga, shu jumladan insonning ruhiy dunyosiga nafaqat ma'naviy, balki siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy omillar ham tahdid solishi mumkin. Binobarin, jamiyatning ma'naviy barqarorligiga tahdid solayotgan omillarni birmuncha kengroq tavsiflamog' darkor. Faqat shunday talqin va tahlilgina mazkur omillarni to'g'ri, aniq va batafsil tasniflash va pirovardida ularni bartaraf etishga doir maqsadga muvofiq chora-tadbirlar tizimini, ushbu choralarni o'zida mujassam qilgan ijtimoiy dasturlarni ishlab chiqish imkonini beradi [2].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O'zbekistondagi ma'naviy barqarorlikka putur yetkazayotgan tahdidlar haqida gapirganda birinchi navbatda ayirmachilik tamoyillari va vayronkor g'oyalarga asoslangan siyosiy dasturlarning ko'payayotganini tilga olish lozim. Jahonning turli mamlakatlarida millatchilik va shovinizmni ulug'laydigan, davlatlarning mustaqilligi va hududiy yaxlitligini tan olmaydigan siyosiy kuchlar tobora urchimoqda.

Ushbu siyosiy kuchlar o'z g'oya va qarashlarini ifodalagan turli siyosiy dasturlarni ilgari surmoqdalar, davlat institutlaridan ularni ro'yobga chiqarishni talab qilmoqdalar. Masalan, Rossiyada bunday dasturlar Rossiya liberal-demokratik partiyasi, "Xalq irodasi" milliy tiklanish partiyasi tomonidan taqdim qilinmoqda [4]. Ularning dasturlarida Rossiyadagi bugungi barcha muammolarning sabablari "rus bo'lmagan" dunyo vakillarining sa'y-harakatlari bilan bog'lanadi. Mazkur siyosiy dasturlarning mohiyati va ijtimoiy xatarlari bundan bir necha yillar muqaddam Penza davlat pedagogika universiteti tadqiqotchilari S. G. Grishin va Ye. V. Kozlovalarning maqolalarida ochib berilgan edi. Maqolada qayd qilinishicha, yuqoridagi partiyalarning mafkurachilari rus xalqini o'z hohish-istaklarini ifodalash va milliy manfaatlarini himoya qilish huquqlaridan mahrum bo'lib qolgan, deb hisoblaydilar. Mamlakatda huquqlari yaxshiroq muhofazalangan milliy respublikalar esa rus olami uchun katta tahdid emish. Chunki ular butun mamlakat bo'ylab rusofobiya va milliy toqatsizlik g'oyalari targ'ib qilayotganmish. Bugungi Rossiya muammolarining asl ildizlari ana shu holat bilan bog'liq emish.

Rossiya liberal-demokratik partiyasi va "Xalq irodasi" milliy tiklanish partiyasi mafkurachilari rus millatini zaiflashtirgan omillardan yana birini SSSRning tarqalib ketgani bilan bog'laydilar. Shu boisdan bugungi hukumat SSSRni tiklashga va rus xalqining ulug'ligini ta'minlashga intilmog'i lozim emish. "Bunday tezislarda, deya o'z tashvishini bildiradi S. G. Grishin va Ye. V. Kozlova, - pirovardida agressiv g'ayriinsoniy ichki va tashqi siyosatni yoqlash uchun ishlatilishi mumkin" [3].

Ayirmachilik tamoyillari va vayronkor g'oyalarga asoslangan siyosiy dasturlar jahonning boshqa mamlakatlarida ham ko'paymoqda. AQSHda bunday dasturlar "muqobil o'nglar" tarafdorlari tomonidan ilgari surilmoqda. Ularda ultramillatchilik, shovinizm, ksenofobiya, irqchilik g'oyalari keng targ'ib qilinadi. Masalan, 1865 yilda tashkil topgan va bugunga kelib 130 dan ortiq guruhlariga ega bo'lgan Kukluks-klan irqchilik g'oyalari asoslangan siyosiy dasturni ro'yobga chiqarish yo'lida faoliyat ko'rsatmoqda. Neonatsistlar milliy fronti, neokonfederatlar guruhi dasturlari ham shunga o'xshab ketadi.

Tashvishlanarli tomoni shundaki, ayrim jamiyatlarda bunday siyosiy dasturlarni yoqlovchi fuqarolar soni oshmoqda. Masalan, Rossiyada 1993-yilda o'tkazilgan sotsiologik so'rovlarda respondentlarning uchdan bir qismi barcha muammolarning sabablarini rus bo'lmagan fuqarolar bilan bog'lagan bo'lsa, 2004 yilgi so'rovlarda bu fikrni 42 foiz respondent ma'qullagan. Rossiya ommaviy axborot vositalaridagi bugungi publikatsiyalar bunday kayfiyatdagi kishilar son yanada oshganini ko'rsatmoqda.

Tahlillar va natijalar. Turli mamlakatlarda ayirmachilik tamoyillari va vayronkor g'oyalarga asoslangan siyosiy dasturlarning ko'payotgani nafaqat shu mamlakatlardagi, balki O'zbekistondagi ma'naviy barqarorlikka ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ularning ta'sirida o'zbek jamiyatidagi ijtimoiy hamjihatlikka, kishilarning ruhiyatiga, ularning boshqa mamlakat, millat va elat vakillariga bo'lgan ishonchiga putur yetmoqda. Eng yomoni, mazkur omil jamiyatni ma'naviy beqarorlikka olib kelishi mumkin bo'lgan yangi va yangi xatarlarning vujudga kelishiga yo'l ochib bermoqda. Shuni inobatga olgan holda uni jamiyat ma'naviy barqarorligiga bo'lgan markaziy tahdid sifatida baholamoq darkor.

G'ayriinsoniy siyosiy dastur tarafdorlari o'z g'oya va mafkuralarini keng targ'ib va tashviq etish qatorida o'zga ijtimoiy taraqqiyot mo'ljallarini, mafkuralarni, g'oyaviy-nazariy qarashlarni obro'sizlantirishga intilmoqdalar. Shu boisdan

ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.- T.:Ma'naviyat, 2008 yil.
2. Otamurodov S. Globalashuv: millatni asrash ma'suliyati.-T.:O'zbekiston, 2018 yil.
3. Гришин С. Г., Козлова Е. В. Национальный вопрос в программах националистических партий современной России.// Известия Пензенского государственного педагогического университета им. В. Г. Белинского, 2007 г.
4. Rustamov R.R. Geopolitik raqobat sharoitida ma'naviy targ'ibot sistemasidagi atributiv o'zgarishlar: muammolar va yechimlar: Fals.d.(PhD) diss.-Samarqand: SamDU, 2019 yil.
5. Tahdid. <http://forum.oyina.uz/uz/teahouse/2377>

ularning boshqa davlatlar, mamlakatlar, xalqlarga mafkuraviy tajovuzlari yil sayin ashaddiy tus olmoqda. "Bugungi kunda mafkuraviy tajovuz deganda aholining ma'lum bir qatlamlari, ayniqsa yoshlarning qarashlarini o'zlariga ma'qul bo'lgan yo'nalishda o'zgartirish, buzg'unchi g'oyalar, diniy ekstremizm, axloqsizlik g'oyalarini singdirish kabi g'arazli maqsadlar tushuniladi".

Masalaning bir tomoniga alohida e'tibor bermoq darkor. Mafkuraviy tajovuz nafaqat "muayyan millat, jamiyat, davlatning tinchligi va barqarorligiga qarshi qaratilgan, siyosiy va konstitutsion tuzumni zaiflashtirish va buzishga yo'naltirilgan, fuqaro va jamiyat xavfsizligiga tahdid soluvchi g'oyaviy-nazariy qarashlardir". Ayni paytda u puxta o'ylangan va tizimli ravishda amalga oshirib borilayotgan amaliyot hamdir. Aksariyat hollarda bu amaliyot maxsus shakllantirilgan markazlar, uyushmalar, institutlar tomonidan amalga oshirilmoqda. Tadqiqotchi R. Rustamov o'z dissertasiyasida bunday markazlardan birini mufassal tavsirlab beradi. "Birgina "Islom davlati" nomi bilan faoliyat olib borayotgan terroristik tashkilotning targ'ibot sistemasiga nazar tashlaylik,- deb yozadi u.- Bu targ'ibot o'z g'oyalari tarqatish va tarafdorlar to'plashga yo'naltirilgan faoliyatni o'zida mujassam qiladi.

Tashkilotda targ'ibot ishlarini amalga oshirish uchun maxsus markaz tashkil etilgan. Bruking instituti tadqiqotchilarining ma'lumotlariga qaraganda, bu markaz faol va professional faoliyati bilan ajralib turadi. Uning tarkibida "Al-Furqan" axborot byurosi, "Al-I'tisom media" videomahsulotlar ishlab chiqarish studiyasi, "Al-Hayot" xorijiy tillarda materiallar tayyorlash byurosi, "Al-Ajnad media" qo'shiqlar va she'rlar tayyorlash studiyasi, "Furat media" Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun materiallar tayyorlash bo'limi mavjud. Markaz tomonidan birgina 2014 yilning oxirgi choragida Internetdagi 46 mingdan ortiq akkauntga 5 milliondan ko'p postlar e'lon qilingan. G'ayriinsoniy g'oyalarni targ'ib qilish maqsadida tayyorlangan materiallar (masalan, "Qilichlar zarbi" filmi) o'zining yuqori saviyasi bilan xarakterlanadi".

Mafkuraviy tajovuz g'oyaviy-nazariy qarashlar tizimi sifatida ham, muayyan maqsadni ko'zda tutgan amaliyot tarzida ham o'zbek jamiyatining ma'naviy barqarorligiga tahdid soladigan jiddiy omillar biri bo'lib qolmoqda. U ijtimoiy ong shakllari ravnaqiga, jamiyat a'zolarining mafkuraviy tasavvurlariga rahna solmoqda, kishilarni milliy g'oya atrofida jipslashtirishga xalal bermoqda. Binobarin, jamiyat ma'naviy barqarorligini ta'minlash bilan bog'liq har qanday ijtimoiy dasturni tayyorlayotganda mafkuraviy tajovuzning oldini olish masalasi diqqat markazida turmog'i darkor.

Xulosa. Xulosa qiladigan bo'lsak, davr o'tgani sayin O'zbekistondagi ma'naviy barqarorlikka tahdid solayotgan omillar, jarayonlar, holatlar tobora ko'paymoqda. Bugungi kunda jamiyatning ma'naviy barqarorligiga, shu jumladan insonning ruhiy dunyosiga nafaqat ma'naviy, balki siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy omillar ham xavf tug'dirmoqda. Jumladan, ayirmachilik tamoyillari va vayronkor g'oyalarga asoslangan siyosiy dasturlarning ko'payotgani, mamlakatlar va xalqlarga mafkuraviy tajovuzlarning ashaddiy tus olayotgani, tarixiy voqealarni noxolis talqin qilishning urf bo'layotgani, diniy mutaassiblik va diniy toqatsizlikning avj olayotgani, axloqiy plyuralizmning ildiz otayotgani, inson haq-huquqlarining axloqdan ayri holda talqin etilayotgani, ilm-fan rivojida nooqilona tenensiyalarning yuzaga kelayotgani, san'at olamida yangi oqimlarning paydo bo'layotgani O'zbekistonda ijtimoiy ong shakllari ravnaqiga, kishilar ijtimoiy ruhiyatiga, ma'naviy ishlab chiqarish jarayonlariga nisbatan tahdid uyg'otmoqda.